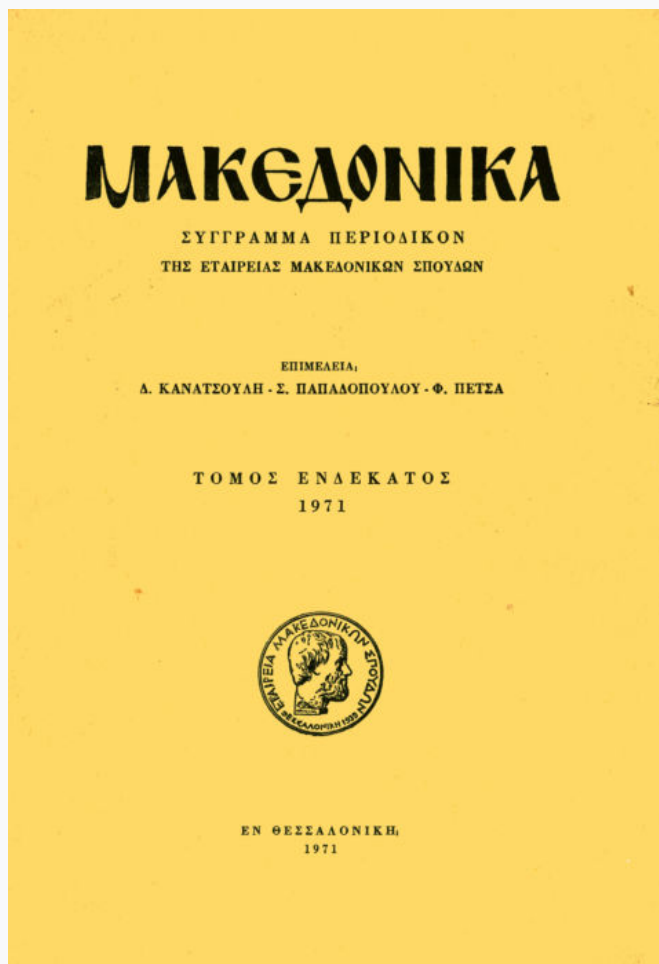

Μακεδονικά

Τόμ. 11, Αρ. 1 (1971)

Δημ. Ν. Παπαναούμ, Λαογραφικά Σιατίστης.
Γιάννη Γιώβου, Μακεδονικά γκαργκάλια. Ζήνωνος
Μ. Πιτένη (Λιόλιου), Κουζιανιώτ'κα μπέντια

Βασίλειος Δ. Φόρης

doi: [10.12681/makedonika.964](https://doi.org/10.12681/makedonika.964)

Copyright © 2014, Βασίλειος Δ. Φόρης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Φόρης Β. Δ. (1971). Δημ. Ν. Παπαναούμ, Λαογραφικά Σιατίστης. Γιάννη Γιώβου, Μακεδονικά γκαργκάλια. Ζήνωνος Μ. Πιτένη (Λιόλιου), Κουζιανιώτ'κα μπέντια. *Μακεδονικά*, 11(1), 480–483. <https://doi.org/10.12681/makedonika.964>

Δ η μ. Ν. Παπαναούμ, Λαογραφικά Σιατίστης (Βραβείον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν). Μακεδονική Βιβλιοθήκη 27. Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Θεσσαλονίκη 1968, σελ. 79 μὲ 8 εἰκόνες ἐντὸς κειμένου.

Γιά ννη Γιώβου, Μακεδονικά γκαργκάλια. Νέα Ὑόρκη [1971], σελ. 104.

Ζήνωνος Μ. Πιτένη (Λιόλιου), Κουζιανιώτ'κα μπέντια. Ἀθήναι 1971, σελ. 318.

Μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ διαπιστώνει κανένας ὅτι στὴ σημερινὴ ἐποχὴ τῆς περιφημῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας, τῆς ἄκρατης τεχνοκρατίας καὶ τῆς ἐκμηχάνισης τῶν πάντων, βρίσκονται ἀνάμεσά μας ἄνθρωποι ποὺ ὄχι μόνον παθαίνουναι μὲ τὸ μητρικὸ γλωσσικὸ τους ἰδιῶμα, παρὰ καὶ προσπαθοῦν νὰ τὸ ζωντανέψουν ἀποτυπώνοντάς το ἑαυτῶν τοὺς ἦχους, τὶς λέξεις καὶ τὸ ὄφρος του. Ἡ προσπάθειά τους αὐτὴ ἀξίζει τόσο πρὸς τὸν ἐπαινο, ὅσο σκέπτεται κανένας τὶς μεγάλες δυσκολίες ποὺ παρουσιάζονται στὴν ἀπόδοση τοῦ ἰδιωματικοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ γενικότερα στὴ σύνθεση τῶν κειμένων.

Οἱ τρεῖς συγγραφεῖς παρουσιάζονται ἐδῶ μὲ τὴν κοινὴ αὐτὴ κριτικὴ, γιατί κοινὸς εἶναι ὁ σκοπὸς ποὺ ἐπιδιώκουν, κοινὰ τὰ μέσα ποὺ χρησιμοποιοῦν, κοινὸ εἶναι καὶ τὸ ἀναγνωστικὸ τους... κοινὸ: ἀπευθύνονται κυρίως στοὺς συμπατριῶτες τους Ἀντικομακεδόνες, ἰδίως τῆς Σιατίστης καὶ τῆς Κοζάνης, μιλώντας τους στὸ ντόπιο γλωσσικὸ τους ἰδιῶμα, γιὰ νὰ τοὺς ἀφηγηθοῦν ἢ νὰ τοὺς θυμίσουν εὐπράελες ἱστορίες τῆς παλαιᾶς κυρίως «καλῆς ἐποχῆς», νὰ τοὺς διασκεδάσουν καὶ ἐνδεχομένως νὰ τοὺς διδάξουν. Καὶ τὸ πετυχαίνουν αὐτὸ καὶ οἱ τρεῖς, ὁ καθένας μὲ τὸν τρόπο του, ζωντανεύοντας ἔτσι γνωστὰ στοὺς παλαιότερους πρόσωπα καὶ ἀξέχαστες ἐποχές, καὶ δίνοντας ταυτόχρονα πλούσια τροφὴ ὄχι μόνον στοὺς γλωσσολόγους, παρὰ καὶ στοὺς λογράφους καὶ ὡς ἓνα σημεῖο καὶ στοὺς ἱστορικούς.

Ὁ Κ. Δημήτριος Παπαναούμ, συνταξιούχος τώρα ἐκπαιδευτικὸς, εἶναι γόνος παλαιᾶς οἰκογένειας τῆς Σιατίστης καί, μολονότι μένει ἀπὸ χρόνια στὴ Θεσσαλονίκη, ἔχει κλεισμένη μέσα στὴν ψυχὴ του τὴ γενεαίειρά του καὶ περιγράφει πολλὰ ζωντανὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς καὶ τὶς πράξεις τους. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ λαογραφικὸ ὕλικό του βιβλίου του, ποὺ δὲν ἐνδιαφέρει ἐδῶ ἄμεσα, δίνει καὶ ἐντεκα ἡθογραφικὰ ἀφηγήματα μὲ θέματα ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα, τὴν Πρωτοχρονιά, τὰ Φῶτα, τὶς Ἀποκριές, τὴν Πρωτομαγιά, τὸ Πάσχα καὶ τὸ Δεκαπενταῦγουστο. Οἱ τύποι τοῦ Κ. Παπαναοῦμ προβάλλουν στὰ κείμενα αὐτὰ μὲ ὅλη τὴ φυσικότητά τους. Τὸ μεγάλο προσόν τοῦ συγγραφέα εἶναι ὅτι ἀφήνει τοὺς ἥρωές του ν' ἀφηγῶνται μόνονι τους σὲ ἄλλους πάλι ἥρωες τὰ «κατορθώματα» ἢ τὰ παθήματά τους, καὶ μὲ αὐτὸν τὸ διάλογο, μὲ αὐτὴ τὴν ἀπομάκρυνση τῆ δικῆς του ἀπὸ τὰ ἱστοροῦμενα, πείθει ὅτι πέτυχε νὰ φωτογραφίσῃ τοὺς ἰδιωματικούς τύπους καὶ τὴ γλῶσσα τους. Ὁ συγγραφέας ἔκαμε πολλὰ καλὰ ποὺ ἔβαλε, ὅπου χρειάστηκε, λίγα εἰσαγωγικά δικά του λόγια πρὶν ἀπὸ τὰ κείμενα καὶ ἔδωσε ὕστερα μαγνητοφωνημένη σχεδὸν τὴ συνομιλία τῶν Σιατιστινῶν, ποὺ στήνονται ὁλόρθοι μπροστὰ στὸν ἀναγνώστη. Χωρὶς νὰ παραβλέπω διόλου ὡς δευτερεύουσες πολλές, πάρα πολλές ἄλλες, τέτοιες ζωντανὲς εἰκόνες, ἀναφέρω μία μόνον: ἀφηγεῖται μιὰ Σιατιστινὴ σὲ μιὰν ἄλλην πῶς τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων οἱ συντροφίες τῶν νέων ζόλιασαν ἀπὸ τὶς νοικοκυρὲς τῆς Σιατίστης τὰ «κόλιαντα» καὶ πῶς ἤρθαν καὶ στὸ δικό της σπίτι: «Ἀρχινοῦν νὰ χτυποῦν ν' πόρτα μ' κ' νὰ τραγοῦν τὰ «κόλιαντα». Φτάν' ἵκει π' λέει τοῦ τραγοῦδ' «Κὶ σὰ δὲν ἔχεις κόλιαντα, δῶς» μας ἓνα κουρίτσι. — Κὶ τί τοῦ θέλεις, γάϊδαρι, τοῦ ξένου τοῦ κουρίτσι;» Ἰγὼ ἰλῶ ἀπὸ μέσα μ' κ' λέου δὲ βγαίνουν νὰ τσ' δώσουν τὰ κόλιαντα ἂν δὲν τοῦ σώσω. Κὶ δὲν τοῦ σταματοῦν. Λὲν κὶ παρακάτ': «Νὰ τοῦ φιλῶ, νὰ τοῦ τσιμπῶ, νὰ μὶ ζισταίνει τοῦ βράδου». Πάιρνου τοῦ ταῖ μὶ τὰ κόλιαντα...» (σ. 52). Ἐκεῖνος ὁ μονόλογος τῆς Σιατιστινῆς τῆ ζωγραφίζει κατὰ τὸν πρὸς ὅραιο τρόπο καὶ δικαιώνει τὰ τέσσερα ἐπιθετα ποὺ ἐντελὼς πρόσφατα ὁ καθηγητὴς Κ. Ἀγ. Γ. Τσοπανάκης τόσο εὐστοχα ἀπένειμε σ' ὅλες τὶς γυναῖκες τῆς Σιατίστης: «ἔξυπνες, χαριτωμένες, πειραχτικὲς κὶ ἐρωτιάρες»

(«Σιατιστινή γοητεία», «Μακεδονικόν Ἡμερολόγιον» Νικ. Σφενδόνη, Θεσσαλονίκη 1972, σ. 104).

Ἡ περίπτωση τοῦ κ. Γιάννη Γιώβου εἶναι ἐντελῶς διαφορετική. Ὅχι ἀπλῶς ἐπεμβαίνει στὸ ἴδιωμα, ἀλλὰ τὸ ἀναστατώνει κυριολεκτικὰ μὲ τὰ τολμηρά, τὰ τρελά του γλωσσικά παιγνίσματα, μὲ ὕφος ὁλότελα προσωπικὸ ἀλλὰ πάντοτε μὲ ὄργανο τὸ ἴδιωμα, μὲ χιούμορ ποὺ συχνὰ δὲ σέβεται οὔτε καὶ τὰ «ἠθικά» διδάγματα τοῦ ὁἴου πάει (ἦ: δῆθεν πάει) νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὶς ἱστορίες του, τέλος μὲ μιὰ δομὴ στὰ κείμενά του, μὲ τὴν ὁποία θὰ μπορούσε ἴσως νὰ διεκδικήσῃ καὶ εὐρύτερες λογοτεχνικὲς δάφνες. Ὁ κ. Γιώβος, μὲ πολλὴν ὀντως μαεστρία, δίνει τὴν ἄλλη ὄψη τῶν ἰδιωματικῶν κειμένων: ὡς τώρα συνηθίσαμε νὰ βλέπουμε τὸν ἀπλὸ καὶ ἀπείριστο ἰδιωματικὸ λόγο μὲ τὴ δική του βέβαια ζωντάνια καὶ παραστατικότητα, ἀλλὰ καὶ μ' ἓνα περιορισμένο σχετικὰ λεξιλόγιον· ὁ συγγραφέας ἐδῶ σπάζει αὐτὰ τὰ σύνορα καὶ ἀπλώνεται σὲ σφαῖρες ὑψηλῶν ἢ ἐνσυνείδητα ψευδοῦντων νοημάτων, φιλοσοφεί, σαρκάζει μὲ τέχνη τὰ πάντα καὶ δημιουργεῖ τὸ δικό του κόσμον. Ἐτσι, «κείσονται» μὲ στὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ δώδεκα σπαρταριστὰ διηγήματά του, στὸ ὁποῖο περιγράφει τὴν ὁμαδικὴ ὑστερία τοῦ χωριοῦ ποῦ, θέλοντας ν' ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν κατάρτα τοῦ «στοιχειοῦ», νόμισε πῶς τὸ ἀνακάλυψε στὸ πρόσωπο ἐνός... Ἀγγλου ἀρχαιολόγου, γράφει: «Ἡ προυκατάληψ' εἶναι κακὸ πρᾶγμα. Ἡ δεισιδαιμονία χειρότερον. Κι ἡ ἰφουλουνπιστία τρὶς μαυρότερον. Αὐτὲς οἱ τρεῖς μαῖστρις μποροῦν νὰ ὑπνοῦτσιν λαὸν οὐλόκληρον κι νὰ τοῦν τραβοῦν ἀπ' τ' μὺτ' ἰὰ ἰῶνις οὐλόκληρους. Αὐτὲς εἶναι ἡ ἰτία γιὰ τὸν χαταλὸν ποῦνκιν κι ριζίλιπιν ὅλου τοῦ χουριό π' ὡς σήμερα ἀντρέποντι κι νὰ ποῦν οἱ κατοικοὶ τ' ποῦ γινηθήκαν» (σ. 13). Ἄλλου πάλι, ἀφοῦ ἱστῶρησε τὸ πῶς ναύαγησαν τὰ σχέδια ἐνός νέου... Ἰκαρου, ποῦ μὲ τὴν πρώτη δοκιμὴ ἔπεσε ἀπὸ τὸ δέντρο καὶ οἱ συγχωριανοὶ τοῦ τὸν ἐβγάλαν «Κρῶ», «κοινωνιολόγει» ὁ χαριτωμένος κ. Γιώβος: «Παλιωμένους, νὰ μὴν ἰδῆς πρoutου-πόρουν. Θαρρεῖς πῶς ὅλα τὰ πειράματα πιτχαίν' μὲ τοῦ πρώτου...» (σ. 22).

Ὁ κ. Ζήνων Πιτένης ἔγραφε τὰ εὐθυμογραφήματά του γιὰ μιὰ 20ετία καὶ πάνω στὴν ἐφημερίδα τῆς Κοζάνης «Δυτικὴ Μακεδονία» καὶ στὸν τόμον ποῦ παρουσιάζεται ἐδῶ ἀναδημοσιεύει κάπου 100 ἀπὸ αὐτά, σχεδὸν ὅπως πρωτοδημοσιεύτηκαν. Μὲ κεντρικὸν ἥρωα τὸ Λιόλιο, ὁ κ. Πιτένης ἀφηγεῖται νόστιμες καὶ πολὺ συχνὰ πιπεράτες ἱστορίες τῆς παλιᾶς Κοζάνης, ἀλλὰ καὶ πρόσφατες ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὴν παροιμία τῶν Κοζανιτῶν στὴν Ἀθήνα, προσωπικὰ του βιώματα, πραγματικὰ ἢ ἐντεχνα πλασμένα, τὰ ταξίδια του στὴν Κοζάνη, σκηνὲς ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ τῆς Ἀθήνας, ἰδωμένες μὲ τὸ μάτι τοῦ Κοζανίτη τῆς παλιᾶς ἐποχῆς. Προσωπικὸ ὕφος δημιουργεῖ ὁπωσδήποτε, ἀλλὰ ἡ ἀφήγησή του θυμίζει κοζανίτικες συναναστροφές, ὅπου ἱστοροῦνται τὰ πάντα, γνωστὰ ἐπεισόδια «καρυκεύονται» δεόντως, σκορπίζουν ἀρθρον γέλιο καὶ διασκεδάζουν τὶς συντροφίες. Ζωντανὸς καὶ ἐλκυστικὸς, δὲν ἐπιτρέπει στὸν ἀναγνώστη νὰ διακόψῃ τὴν ἀνάγνωση τοῦ κειμένου του, ἅμα τὴν ἀρχίσῃ. Ὁ κ. Πιτένης ἀγαπήθηκε πολὺ ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικὸν του κοινόν, γιατί πέρα ἀπὸ τὸ γέλιο τοῦ χάρισε ποικίλες συγκινήσεις κι ἀκόμα τὸ θαυμασμὸ γιὰ τὴ διεισδυτικότητά του στὴν περιγραφὴ τῶν ἀνθρώπινων χαρακτήρων (ὅπως εἶναι ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος τοκογλύφος τῶν σελίδων 47-50). Ἀκόμα καὶ φαινομενικὰ ἀπλὲς καὶ συνηθισμένες οἰκογενειακὲς σκηνὲς πόσα δὲν κρύβουν στὰ κείμενά του: Ὁ ἀρραβωνιαστικὸς ἔρχεται τὸ βράδον μὲ τὴ συντροφία του στὸ σπίτι τῆς μνηστῆς γιὰ φαγοπότι, κι ἓνας ἀπὸ τοὺς συνδαιτυμόνες ρωτᾷ τὸ νυσταγμένον ἀδερφάκι τῆς γιατί δὲν τρώει, γιὰ νὰ πῇσῃ ὕστερα νὰ κοιμηθῇ· κι ὁ μικρός: «Πὶ Σάματ' τρῶμι ἱμεῖς οἱ μ' κροὶ τὰ βράδνα κι!!! Ἀποῦ ἰτότι π' ἀρραβώνιασάμι 'ν Ἀφρατούλα μας, ὅλου νηστ'κοι κοιμούμιστι τοῦ βράδ', γιατί ἔρχτι οὐ γαμπρούλιας μὲ 'ν παρέα τ'!» (σ. 158). Ἀπὸ τὰ συγκινητικότερα προσωπικὰ βιώματα τοῦ κ. Πιτένη εἶναι καὶ ἡ ἐπίσκεψή του ὕστερα ἀπὸ χρόνια στὸ ἐξοκλήσι τῆς Παναγιάς στὴν Κοζάνη: «Πῆγα πρῶτα-πρῶτα στοὺν τρανὸ τοῦν Πλάτανου, ἀπ' μὲ φάν'κιν κι' αὐτὸς οὐλίγου γιρασμένους κι μὲ τὰ χαμπιλὰ τὰ κλονάρια, πισμένα... Τοῦν κοίταξα, τοῦν κοίταξα, κι μὲ φάν'κιν ὅτι κι αὐτὸς

μὶ στουχάσκιν κι μὶ καλημέρ'σιν μ' ἓνα σύναγμα στά φύλλα!...» (σ. 237).

Πέρα ἀπὸ τὴν ψυχαγωγικὴ ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ τὴ λογοτεχνικὴ ἀξία τους, τὰ κείμενα αὐτὰ ἀποτελοῦν ἀπὸ γλωσσολογικὴ ἄποψη πολύτιμη πηγὴ γιὰ τὴν ἔρευνα τῶν βόρειων ιδιωμάτων μας καὶ τὴν ἐπισήμανση πολλῶν φαινομένων. Παρουσιάζουν ὅμως καὶ τὰ τρία ἔργα ὁρισμένα μειονεκτήματα ὡς πρὸς τὴν ἀπόλυτη πιστότητα στὴν ἀπόδοση καὶ τῶν φθόγγων καὶ τῶν τύπων καὶ τῶν συντακτικῶν γενικά τρόπων. Στοῦ κ. Παπαναοῦμ τὰ διηγήματα κάνει ἐντύπωση ἡ νομοτέλεια τῆς ἀποβολῆς τοῦ τελικοῦ ἄτονου φθόγγου -ι ὕστερα ἀπὸ ὁρισμένα μόνο σύμφωνα καὶ ἡ διατήρησή του ὕστερα ἀπὸ συγκεκριμένα ἄλλα. Ἐτσι, τὸ τελικὸ ἄτονο -ι ἀποβάλλεται ὕστερα ἀπὸ τὰ σύμφωνα: β, δ, θ, μ, π, ρ, φ, ἐνῶ διατηρεῖται ὕστερα ἀπὸ τὰ σύμφωνα: γ, ζ, κ, λ, ν, σ, τ, χ, τσ. Ἰδοὺ τὰ παραδείγματα: μουσκεῦ' (46), χόβ (47), ἀψυχάραβ' (48), κανακεῦ' (56), μπίραβ' (59) — ἀνοίγει (49), νὰ φεύγῃ (55) — βράδ' (49), τοῦ πηγὰδ' (54) — ἀγγαρίζῃ (47), χάζι (47), Μὶ φουνάζει (53) — καλὰθ' (59, 60), νάρθ' (61) — ἱτζιούκι (48), τσιρέκι (55), ν' ἀφήκῃ (56), τς κοῦκκ[ο]ι (62) — θέλει (46), κιφάλι (46), τ' Μιχάλη (46), ἀμπέλι (46), κουφουτσὺλι (50), ὄλι (62) — ἀρμουζοῦμ' (46, 50), γκιούμ' (53), τί νὰ κάμ' (56) — κι ἀπουμνεῖ (46), πααίνει (46), φτάνει (48), φούρνοι (48), ριπάνι (55) — τσιράν' (51, 53), π' τ' ἀκατόπ' (50, 62), ζλάπ' (54), χασάπ' (56) — χέρ' (46), ἄχαρ (passim), γουμάρ (46, 48), ἄχοῦρ (46), κθάρ (49), οἱ ἄντρ (62) — νὰ μὴ νῆ τραβήξῃ (46), νὰ ξιφουρτώσῃ (47), τοῦ φέσι (54) — [Σ' ἔτη<] Σ' ἔστη πολλὰ (46, 47, 48...), σπίτσι (46) — κιαμέτι (54), μύτη (55), ἀντέτι (55) — ντσάφ (53), κέφ' (55), τοῦ συντροφ'τς (61) — Μῶχει (46), τῶχει (46), Νάχη (46), νὰ τρέχη (55) — κλούτσι (48), ἱλιάτσι (55), ἔτσι (62). Ἀντίθετα, ὁ κ. Γιώβος (ὁ ὁποῖος δὲ δηλώνει βέβαια πουθενά ὅτι τὸ ἰδίωμα στοῦ ὁποῖο γράφει εἶναι τὸ σιατιστινὸ, αὐτὸ ὅμως εἶναι φανερότατο καὶ ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὸν κ. Γ. Μ. Μπόντα στὴν ἐφημερίδα «Δυτικὴ Μακεδονία» τῆς Κοζάνης τῆς 24.4.1971: «...ἡ ἀγνοτερά Σιατιστινὴ διάλεκτος...») παρουσιάζει καὶ ἀποβολὴ καὶ ταυτόχρονα διατήρηση τοῦ τελικοῦ ἄτονου -ι ὕστερα ἀπὸ ὅλα σχεδὸν τὰ σύμφωνα: γιατρεῦ' (14) ἀλλά: ν' ἀνέβῃ (19) — πλησιάζ' (15) ἀλλά: παρτουρίζει (20) — θὰ νάρθ' (14) ἀλλά: εἶχιν μάθει (19) κτλ. κτλ., καὶ μόνο τὰ δ καὶ d παρουσιάζουν (ὅσο διαπίστῳσα ἀπὸ 2-3 ἀναγνώσεις τοῦ κειμένου) συνέπεια: ἀποβολὴ -ι μετὰ τὸ δ, βράδ' (14), σμάδ' (14), καὶ διατήρηση μετὰ τὸ d, λιβετίνι (13). Ἐτσι ὅμως καὶ σωστὲς διαπιστώσεις δὲν μποροῦν νὰ γίνουν καὶ τὰ διδαγμένα ἦδη γιὰ τὸ ἰδίωμα κλονίζονται χωρὶς σοβαροὺς ἐπιστημονικοὺς λόγους. Ὅπως ἔχει δεῖξει ὡς τώρα ἡ ἔρευνα γιὰ τὰ βόρεια ιδιώματα, ἡ ἀποβολὴ τοῦ φθόγγου τελεῖται κανονικά, καὶ εἰδικὰ γιὰ τὴ Σιάτιστα ὁ καθηγητῆς κ. Α. Γ. Τσopanάκης σημειώνει: «Τὸ ἰδίωμα εἶναι ἀυστηρὰ βόρειο. Ὅπου ὑπάρχουν ἀποκρυσταλλωμένοι τύποι ποὺ δὲν ἐπηρεάστηκαν ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπὸ τὴν Κοινὴ τῆς ἐποχῆς, ἐκεῖ οἱ νόμοι τῆς ἀποβολῆς τῶν ἄτονων *ου* καὶ *ι* καὶ τῆς στένωσης τῶν ἄτονων *ο* καὶ *ε* σὲ *ου* καὶ *ι* εἶναι ἀυστηροί: *απ' κάζου...* *οὐπέρου...*» («Τὸ Σιατιστινὸ ἰδίωμα», «Μακεδονολογία» 2, 1950, σ. 269). Ὑστερα ἀπὸ αὐτά, θὰ ἔμοιαζε μεγάλῃ ἡ ἀπαίτηση, νὰ ξεχωρίζουν στὴ γραφὴ οἱ τελικοὶ συμφωνικοὶ φθόγγοι, γιὰτὶ βέβαια ἀλλιῶς προφέρεται τὸ *κάτ* (=κάτω, κάτω) καὶ ἀλλιῶς τὸ *κάτ'* (=κάτι), ἀλλιῶς *ρίε* (=ρίξου) καὶ ἀλλιῶς νὰ *ρίε'* (=νὰ ρίξῃ) (αὐτὰ γιὰ τὴν Κοζάνη τουλάχιστο ἰσχύουν ἀπόλυτα), ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα γιὰ τὴν ἐπιστήμη τῆς γλωσσολογίας ἔχει πολὺ μεγάλῃ σημασία. Αὐτὸ εἶναι ἓνα μόνο παράδειγμα. Θὰ μπορούσε κανεῖς ν' ἀπαριθμήσῃ καὶ μερικὲς ἄλλες ἀντινομίες: στοὺς δύο Σιατιστινοὺς ὡς πρὸς τὴν ἀνάμεικτη χρῆση τοῦ ἀρχικοῦ συμφώνου γ- πρὶν ἀπὸ -ε καὶ -ι: *Γιράνεια*, *Γιρανιώτι* — *νναϊκίς* *Ξιλάτι* (Παπαναοῦμ 63-52,68 κτλ.), *ιά* - γιὰ (Γιώβος, passim) — τὴ συντακτικὴ χρῆση «*τς εἶπαν*» γιὰ τὸν ἐνικό στά θηλυκὰ (Πιτένης, *συχνά*) ἀντὶ τοῦ μόνου γνήσιου κοζανίτικου: «*ν εἶπαν* καὶ ἄλλα» καὶ πάλι τὸ ἀνακάτεμα τῶν Σιατιστινῶν ὡς πρὸς τὸ σύμπλεγμα -τι-, ποὺ ἄλλοτε τὸ ἀποδίδουν ἔτσι καὶ ἄλλοτε, πιδ γνήσιαι, νομίζω -ται-: *ιασιί, πότσι, τσι* (=γιατί, πότε, τι) κτλ. Γιὰ πολλὰ ἀπὸ αὐτά βέβαια μὲ τὸ δικίον τους μποροῦν νὰ ἐπικαλεστοῦν οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ὅχι μόνο τὸν ἀσυμβίβαστο μὲ τέτοιες εἰδικὰ δουλειὰς δαίμονα

τοῦ τυπογραφείου ἀλλὰ καὶ τὸ δικαιολογημένο ξεγέλασμα τῶν ματιῶν τους, ποῦ χρόνια ἔχει συνηθίσει στὴν κοινὴ μορφὴ τῶν λέξεων. Πρέπει ὁμως καὶ οἱ ἴδιοι νὰ καταβάλλουν πολλαπλὲς προσπάθειες ὅταν τυπώνουν ἰδιωματικὰ κείμενα κι ἀκόμα ν' ἀποφεύγουν ὅσο γίνεται ἐκείνην ἐκεῖ τὴν «ἐπέμβαση τῆς πένας» σὲ μυστικὲς ἀποχρώσεις ποῦ μόνο τὰ ἰδιώματά μας ξέρουν νὰ τίς ἀποτυπώνουν. Ὅταν ἀφήσουν νὰ κυλήσῃ ὁ ἰδιωματικὸς λόγος φυσικά καὶ αὐθόρμητα, θὰ ἔχουν νὰ δώσουν πολὺτιμα στοιχεῖα στὴν ἐπιστήμη. Ἐνα τελευταῖο παράδειγμα: Διδάσκει τὸ Συντακτικὸ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς ὅτι μαζί μὲ τ' ἄλλα καὶ τὸ δοξαστικὸ ρῆμα *θαρρῶ* παίρνει γιὰ ἀντικείμενο εἰδικὴ πρόταση ποῦ ἀρχίζει μὲ *ὅτι* ἢ μὲ *πὼς*: «Θαρρῶ πὼς καλύτερα εἶναι νὰ μείνουν» ἐδῶ» (Ἀχ. Τζαρτζάνου, Νεοελληνικὴ Σύνταξις ²2, 1953, §238, σ. 52-53). Κι ἔτσι γράφουν οἱ δύο ἀπὸ τοὺς τρεῖς συγγραφεῖς μας: «Θαρρεῖς πὼς ὅλα τὰ πειράματα...» (Γιώβος, 22· βλ. καὶ παραπάνω), «Θαρροῦν οἱ φουκαράδες ὅτι τὰ ζῆσ'ν χίλια χρόνια», «Ἰγὼ σ'ν ἀρχὴ θάρσα ὅτι τὰ μοιράζν μπαχτιαβὰ» (Πιτένης, 68, 79). Γνησιότερα ὁμως ἀποδίδει τὴ σύνταξη (καὶ τοῦ κοζανίτικου ἰδιώματος) ὁ Παπαναούμ γράφοντας: «Θαροῦσαν εἶχιν ἀκουμπήσει οὐ χαλβὰς στὴ γλώσσα τα» (54), χωρὶς τὸ *ὅτι*, τὸ ὁποῖο παραλείπεται καὶ στὴ σύνταξη τοῦ *βλέπω*: «Γλέπς δὲ σ' ἄφκαν μαναχὴ σ' στὴ Σιάτιστα» (Παπαναούμ, 62· πβ. τὸ *λέγω* στὰ κοζανίτικα: «*Εἴπω* τὰ *ρθῆ*» κτλ.). Οἱ ἀξιολογῶνται συντάκτες τῶν ἰδιωματικῶν κειμένων ἔχουν ὅλες τίς δυνατότητες νὰ κάνουν πολυτιμότερη τὴν πολὺτιμη προσφορά τους καὶ στὴν ἐπιστήμη.

Ἰνστιτούτον Νεοελληνικῶν Σπουδῶν
(Ἰδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη)
τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Δ. ΦΟΡΗΣ